

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

**ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ.
ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ, ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ,
ԹԵ՝ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

Հոկտեմբեր 28, 2015

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2015

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88
Հ 730

Ժողովածուի հրատարակումը երաշխավորված է
ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի կողմից

Խմբագրական խորհուրդ
Գլխավոր խմբագիր

հոգ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Գ. Մ. Շահվերդյան**
փիլ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Էդ. Ա. Հարությունյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ս. Ֆ. Սարգսյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ն. Հ. Հարոյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ա. Թ. Կոբեյյան**
հոգ. գիտ. թեկ., ասիստ. **Ի. Ա. Ղազարյան**
դասախոս **Գ. Ս. Պետրոսյան**
դասախոս **Ֆ. Ն. Բազոյան**
դասախոս **Մ. Վ. Ավետիսյան**

Գիտաժողովի կազմակերպմանն աջակցելու համար
շնորհակալություն ենք հայտնում ՀՀ ԳԿՆ ԳՊԿ-ին

Հ 730 «Հոգեբանության կարգավիճակը. հումանիտար, բնագիտական,
թե՛ սոցիալական»: Գիտաժողովի նյութեր: ԵՊՀ փիլիսոփայու-
թյան և հոգեբանության ֆակուլտետ, սոցիալական հոգեբանու-
թյան ամբիոն.- Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2015.- 170 էջ:

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88

ISBN 978-5-8084-2047-2

© ԵՊՀ հրատ., 2015
© Կազմողի համար, 2015

Մարի Ավետիսյան

*ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
սոցիալական հոգեբանության ամբիոնի ավագ լաբորանտ
avemari88@gmail.com*

Նելլի Հարոյան

*ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
սոցիալական հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ, հ.գ.թ.
n.haroyan@mail.ru*

ԱՌՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎՇՏԻ ՖԵՆՈՄԵՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԵՏԱԶՈՏՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

***Բանալի բառեր՝** հոգեկանի գիտելիքի ձևեր, ֆենոմենոլոգիական վեր-
լուծություն, կորուստ, ախտաբանական վիճույթ:*

Հոդվածում քննարկել ենք հոգեկանի վերաբերյալ գիտելիքի երեք ձևերը և հիմնավորել ախտաբանական վշտի ուսումնասիրման մեջ ֆենոմենոլոգիական վերլուծության առաջնայնությունը որպես որակական հետազոտության մեթոդ:

Կլինիկական հոգեբանության և հոգեթերապիայի բնագավառում վերջին տասնամյակում առանձնակի ուշադրություն է հատկացվում նշանակալի անձի կորստին որպես հոգետրավմա և բարդեցված վշտի խանգարման ուսումնասիրմանը և հոգեթերապևտիկ օգնությանը: Նըշված խնդիրն ուսումնասիրող կլինիկական հոգեբանները փորձում են մշակել դրա հետազոտման մեթոդական արդյունավետ եղանակներ: Եվ վերջին ժամանակաշրջանում նշված խնդրի հետազոտական պարադիգմայի վերաբերյալ քննարկումները հաստատում են այնպիսի մեթոդաբանությունների կարևորությունը, որոնք ունեն բավականաչափ սենզիտիվություն, որպեսզի թույլ տան ուսումնասիրել անձի վերապրած սուբյեկտիվ փորձը և միևնույն ժամանակ կհամապատասխանեն գիտականության չափանիշներին [3]:

Գիտական հետազոտության մեթոդի ընտրության հիմքում ընկած են գիտական հետազոտությունների իրականացման և գիտության զարգացման հայեցակարգերը՝ կապված իրականության և երևույթների ճանաչման, ճշմարտության և իմաստի բնութագրման հետ: Այսպես, պոզիտիվիստական հայեցակարգի համաձայն, իրականությունը գոյություն ունի մարդու մտքից և Ես-ից անկախ և այն ունի իր առանձնահատուկ

հատկանիշներն ու ներքին օրինաչափությունները: Եվ այս հայեցակարգից ելնելով՝ գիտական հետազոտությունը ենթադրում է տրամաբանության օրենքների կիրառում, որը թույլ է տալիս համընդհանուր օրենքներ ու օրինաչափություններ բացահայտել: Այսինքն, այս դեպքում մենք ձեռք ենք բերում «օբյեկտիվ» գիտելիքներ, որոնք արտացոլում են ուսումնասիրվող օբյեկտի նշանակությունը, այլ ոչ թե հանդիսանում են օբյեկտին վերագրված որոշակի իմաստներ: Գիտական այս հարացույցն ընկած է բնական գիտությունների հիմքում, որի համաձայն՝ կատարելով գիտափորձ, մենք կարող ենք բազմիցս ստուգել ստացված արդյունքների ճշգրտությունը:

Հոգեբանության մեջ ճանաչողության օբյեկտը և սուբյեկտը համընկնում են և մենք գործ ունենք հումանիտար գիտելիքի հետ, որտեղ հետազոտությունը միայն գիտափորձի մեթոդով սահմանափակում է իմացության գործընթացը, իսկ որոշ դեպքերում դառնում է ոչ կիրառելի: Այդ իսկ պատճառով այսօր հոգեբանական գիտության՝ հատկապես կլինիկական հոգեբանության մեջ մեծ կիրառություն ունեն ֆենոմենոլոգիական և էքզիստենցիալ հայեցակարգերը:

Է. Հուսսերլի ֆենոմենոլոգիական մոտեցմամբ մարդու գիտակցության բովանդակությունների էական ճշմարտությունները հասկանալու համար հարկավոր է վերացարկվել առօրյա նյութական իրականությունից՝ մաքուր ռեֆլեքսիայի և մտքի օգնությամբ: Սակայն Մ. Հայդեգերը հակադրվեց՝ նշելով, որ մարդը չի կարող վերացարկվել աշխարհից, քանի որ մարդուն բնորոշ է «կեցությունն աշխարհում» և նրա միտքը շրջապատված է մշակութային և նյութական իրականությունով, որում ապրում է անձը: Նա էքզիստենցիալիստական դիրքերից դիտարկեց խնդիրը՝ նշելով, որ ճշմարտությունը հարաբերական է: Եվ եթե օբյեկտիվիստական տեսանկյունից հետազոտողն ընդամենը գործիք է, ով բացահայտում է ուսումնասիրվող երևույթները՝ նվազագույնի հասցնելով հետազոտողի դերն այդ արդյունքների մեկնաբանման մեջ, ապա հարաբերականության (ռելյատիվիզմի) մոտեցմամբ գիտելիքը հետազոտողի և հետազոտվողի փոխազդեցության արդյունքում է ձևավորվում: Հետազոտողի խնդիրը անձի մտքերի, վերաբերմունքների, զգացմունքների ճշգրիտ ներկայացումն է [3]:

Հոգեբանության մեջ, որպես հումանիտար գիտություն, մարդու հոգեկան իրականությունը ճանաչելու և հոգեկանի վերաբերյալ գիտելիքի 3 տեսակ է առանձնացնում Կ. Ռոջերսը, որը նա համապատասխանաց-

րել է հոգեբանության ուղղություններին՝ *օբյեկտիվ գիտելիք*, որը Ռոջերսը համապատասխանեցրել է վարքաբանական ուղղությանը և դիտարկում է վարքը որպես օբյեկտիվ երևույթ, որը կարելի է հետազոտել օբյեկտիվ մեթոդներով և ակնառու կերպով դիտել ստացված արդյունքները: *Սուբյեկտիվ գիտելիք*, ըստ որի ճանաչողության համար մենք ստեղծում ենք սուբյեկտիվ վարկածներ, որոնք ստուգելու և ճշգրտելու համար մենք հիմնվում ենք մեր ներքին փորձի և ապրումների վրա՝ որպես արտաքին և ներքին իրադարձությունների սուբյեկտիվ փոխազդեցության արդյունք: Ճանաչողության այս ձևը մարդու առօրյա կյանքի ֆունդամենտալ հիմքն է: Թեև արտաքին ազդակները կարող են ազդել վարկածի ձևավորմանը, սակայն անձի ինդիվիդուալ թե տվյալ ազդակի նշանակության, այլ իր ներքին ապրումների հիմքում ընկած իմպլիցիտ իմաստներից բխող կոնցեպտուալ վարկածների ճշգրտումն է: Գիտության զարգացման հիմքում ընկած են սուբյեկտիվ ներքին վարկածները, որոնք հետագայում ենթարկվում են ճշգրտման և ստուգման: Այս դեպքում անձը էմպաթիան ուղղում է իր նկատմամբ՝ հասկանալու համար իր փորձի իմպլիցիտային իմաստները՝ ի տարբերություն օբյեկտիվ գիտելիքի ոլորտի, որտեղ էմպաթիկ հասկացումն ուղղված է որոշակի իմբի: Սուբյեկտիվ գիտելիքը Ռոջերսը համապատասխանեցրել է հոգեդինամիկային՝ *ֆենոմենոլոգիական կամ միջանձնային գիտելիք*, որը համապատասխանում է ֆենոմենոլոգիական-էքզիստենցիալ ուղղությանը և այն միջանկյալ դիրքում է վերոնշյալ երկու գիտելիքների միջև: Այս դեպքում անձի էմպաթիկ վերաբերմունքն ուղղված է դեպի այլ անձի ռելևանտ ֆենոմենոլոգիական դաշտը՝ հասկանալու անձի անձնային իմաստները և պարզելու, թե որքան ճշգրիտ է մեր հասկացումը: Անձի ֆենոմենոլոգիական աշխարհից ստացված գիտելիքների ստուգման համար մենք ուղղորդում ենք էմպաթիկ վերաբերմունքն անձի ներքին կոորդինատների համակարգին (frame of reference)՝ ամբողջական և ճշգրիտ պատկեր ստանալու համար և այս եղանակով ստացված գիտելիքը նպաստում է անձի վերաբերյալ հոգեբանական սկզբունքների ձևավորմանը: Այս եղանակով ճշգրիտ գիտելիքի ստացման նախապայմանն անձի էմպաթիկությունը և հնարամտությունն է [6]: Հոգեթերապիայում առավել արդյունավետ է համարվում այս ուղղությունը: Եվ ինչպես Ռոջերսն է նշում, «յուրաքանչյուր մարդու ֆունդամենտալ էությունը կառուցողական է և արժանի վստահության» [1, էջ 28]: Սա նշանակում է, որ եթե վարքն ուսումնասիրելու համար մենք

կարող ենք գիտափորձով ստանալ օբյեկտիվ գիտելիքներ մարդու վարքի մասին և տարածել այդ արդյունքները որոշակի խմբի նկատմամբ, ինչպես նաև կրկնել այդ գիտափորձը բազմակի անգամ, ապա հոգետրավմայի ուսումնասիրման պարագայում այդ մեթոդաբանությունը կլինի ոչ տեղին և անձի վերապրած հոգետրավմատիկ փորձի և ապրումների հասկացումը ենթադրում է էմպաթիկ վերաբերմունքի հասկացման ճանապարհով գիտելիքի ստացում: Ինչպես Մ. Քրոթթին է նշում, այս դեպքում հետազոտողի դերը ոչ այնքան օբյեկտիվության, որքան ռեֆլեքսիվության մեջ է և նրա կողմից հետազոտական գործընթացի մի մասը լինելու գիտակցումն է [7, էջ 290]: Հետևաբար, կորստի և վշտի ուսումնասիրման դեպքում առաջնային նշանակություն է ստանում ֆենոմենոլոգիական մոտեցման կիրառումը հետազոտության մեջ:

Ի մի բերելով ախտաբանական վշտի վերաբերյալ տեսական և հետազոտական առկա արդյունքները, պարզ է դառնում, թե ինչպիսի դժվարությունների է բախվում հետազոտողը նշված խնդիրն հետազոտելիս, ինչն էլ հիմնավորում է ֆենոմենոլոգիական մոտեցման կարևորությունն այս ոլորտում:

Կորուստը (bereavement) և վիշտը (grief) ուսումնասիրող տեսություններում կատարվել է վշտի ախտանիշների և հոգեկան գործունեության վրա ունեցած անբարենպաստ հետևանքների նկարագրություն, փորձ է արվել վերլուծել և բացահայտել ախտաբանական վիշտը պայմանավորող գործոնները՝ հաշվի առնելով վիշտ ապրող անձի միջանձնային հարաբերությունների առանձնահատկությունները (օբյեկտային հարաբերություններ, կապվածության ոճեր, կոգնիտիվ սխեմաներ, համոզմունքներ և այլն), վերլուծել ռիսկի այլ գործոններ և անձի հարմարման առանձնահատկությունները հաղթահարման գործընթացում: Նշանակալից անձի կորուստը այն տրավմատիկ իրադարձություններից, որը խաթարում է անձի համոզմունքային համակարգը և աշխարհայացքը՝ առաջ բերելով ոչ կոնգրուենտ վիճակ, թե ինչպիսին «պիտի» լինի աշխարհը և ինչպիսին այն «կա» (Ք. Մ. Պարկս). Բացի այդ, կորուստից հետո առաջ է գալիս անձնային և սոցիալական նույնականության վերահաստատման խնդիր, որը դառնում է ակտուալ և ստիպում անձին վերաիմաստավորելու հոգետրավմատիկ փորձը և ձևավորելու անձնային նոր նույնականություն: Ռ. Նայմեյերը նշում է, թե որքան կարևոր է իմաստի ձևավորումը անձնային պատմությունների (personal narrative) վերակառուցման եղանակով, որն օգնում է հաղթահարել հոգետրավ-

ման: Լ. Քալիունը և Ռ. Թեդեշին, որոնց հետազոտություններն ուղղված են հոգետրավմայի և անձնային աճի կապի ուսումնասիրմանը, նշում են, որ կորստի հոգետրավմայի հաղթահարումը շատերի մոտ հանգեցնում է անձնային աճի՝ կապված Ես-ի զգացման փոփոխության, ինքնառեֆլեքսիայի և ինքնագիտակցման մեծացման, էկզիստենցիալ և հոգևոր աճի հետ [2]:

Հաշվի առնելով, որ վշտի ապրումը բարդ գործընթաց է և դրա ուսումնասիրումը դասվում է սենզիտիվ հետազոտությունների շարքին, ուստի դրա վերաբերյալ ֆունդամենտալ ասպեկտների և կոնցեպտուալ լիզացիաների դուրսբերումը բախվում է հետազոտման մի շարք դժվարությունների՝ կապված հետազոտական մեթոդաբանության, մեթոդի ընտրության և էթիկական խնդիրների հետ: Վշտի հոգեախտորոշման ոլորտում ներկայումս մշակվել են մի շարք ինքնագնահատման հարցաբաններ, որոնք թույլ են տալիս դուրս բերել ախտաբանական վշտի ախտանիշները, դրանց ինտենսիվության չափը և անբարենպաստ հետևանքները, դիսկի գործոնները և այլն: Մակայն այս խնդրի ուսումնասիրման համար ստանդարտիզացված մեթոդիկաների կիրառումը խիստ սահմանափակում է առավել բովանդակային ասպեկտների ուսումնասիրումը: Եվ այդ դեպքում որակական մեթոդների կիրառման կարիք է զգացվում: Դրանք թույլ են տալիս վշտի ապրման գործընթացի անձնային իմաստների, գործընթացի դինամիկ փոփոխությունների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկություն ստանալ, վերլուծել և կատարել համապատասխան մեկնաբանություններ:

Այդ նպատակով կիրառվում են կլինիկական գրույցի, անհատական դեպքերի վերլուծության մեթոդը (case study), բովանդակային վերլուծությունը (content analyze) և էթնոգրաֆիան: Վերջիններս թույլ են տալիս բացահայտել որոշակի անձի կամ մշակույթային խմբի վշտի հակազդումների հիմքում ընկած եզակի իմաստներն ու նշանակությունները: Նշված հանգամանքներն հաշվի առնելով, պարզ է դառնում, թե որքան արդյունավետ են նմանատիպ խնդիրների հետ աշխատանքում որակական մեթոդների իրականացումը, որտեղ կարևոր նշանակություն ունի հետազոտողի անձը և հոգեթերապևտիկ հմտությունները փորձարկվողի հետ փոխազդեցության ընթացքում [5]: Այս ոլորտում լայն կիրառություն է ստացել կլինիկական գրույցի մեթոդը (կառուցվածքային, կիսակառուցվածքային և ոչ կառուցվածքային), որը թույլ է տալիս դուրս բերել առավել խորքային պատճառահետևանքային կա-

պեր: Այն թույլ է տալիս վշտի ապրման գործընթացի ամենատարբեր ասպեկտներ հետազոտել և ժամանակի ընթացքում հետևել դրանց ընթացքին, ֆիքսել վշտի ապրման գործընթացում փոփոխությունները և գնահատել նաև հոգեթերապևտիկ աշխատանքն այդ գործընթացում [5]: Այսպես, վերջին ժամանակաշրջանում կորստի, վշտի և պահլատիվ ինամքի ոլորտում լայն տարածում է գտել մեկնաբանողական ֆենոմենոլոգիական վերլուծությունը (IPA) որպես որակական հետազոտական մեթոդ: Վերջինիս հիմքում ընկած են Հուսսերլի ֆենոմենոլոգիական, Հայդեգերի էքզիստենցիալ և Գադամերի հերմենևտիկական փիլիսոփայական հայեցակարգերը: Այսինքն, այն հանդիսանում է ֆենոմենոլոգիական և էքզիստենցիալ գաղափարների սինթեզ, որի դրույթները կիրառվում են գիտական հետազոտական դաշտում, մասնավորապես, հումանիտար գիտությունների ոլորտում: Այն իդիոգրաֆիկ մոտեցում է, որի նպատակը անձի վերապրած փորձի վերլուծությունն է նրա կյանքի սոցիալ-մշակութային և միջանձնային հարաբերությունների համատեքստում: Եվ այս գործընթացը նպաստում է անհատական դեպքերի վերլուծությամբ ուսումնասիրվող խնդրի վերաբերյալ ֆենոմենների դուրսբերմանը և դրանց էության՝ իմաստի հասկացմանը: Այստեղ կենտրոնական նշանակություն ունի այն, թե ինչ իմաստ է վերագրում անձը իր կյանքի իրադարձություններին և դա հնարավոր է «չափել» միայն մեկնաբանման գործընթացում: Այս դեպքում հետազոտողի գլխավոր խնդիրը ուսումնասիրվող ֆենոմենների բացատրումը և պատճառահետևանքային կապերի մեկնաբանումն է [4]: Կորուստի և վշտի հետազոտման ոլորտում ֆենոմենոլոգիական վերլուծության մեթոդը լայնորեն կիրառվում է՝ բացահայտելու կորուստ վերապրած անձի կողմից մահվան ընկալումը, վերապրված հոգետրավմայի ազդեցությունը նրա համոզմունքների և էքզիստենցիալ փոփոխությունների վրա, հոգետրավմատիկ փորձի իմաստավորումը նրանց կողմից, այսինքն, ընդգծում է մարդկային իմաստների և գործողությունների մեկնաբանությունը՝ մահվան, կյանքի, սեփական անձի, աշխարհի ընկալումները վերլուծելիս և այլն: Ֆենոմենոլոգիական վերլուծությունը հաճախ կատարվում է կիսակառուցվածքային կլինիկական գրույցի մեթոդով ստացված արդյունքների՝ ձայնագրությունների և տեքստերի վերլուծման և մեկնաբանման համար [3]: Հետևաբար, մեծ նշանակություն է տրվում հետազոտողի կողմից ուսումնասիրվող ֆենոմենի հետազոտման, մեկնաբանման, ներկայացման եղանակներին, քանի որ հետազո-

տողի համոզմունքները, դիրքորոշումները և անձնական փորձը՝ կապված նմանատիպ խնդրի հետ, մեծապես կարող են ազդել ստացված արդյունքների մեկնաբանման վրա [7]:

Ֆենոմենոլոգիական վերլուծությունը ենթադրում է անձի սուբյեկտիվ փորձին հնարավորինս մոտ լինել՝ նրա ամենօրյա դիսկուրսից այն կողմ գտնվող հոգեբանական իմաստների բացահայտման համար: Հետազոտողն անձնապես ներգրավված է այցելուի նյութի՝ պատմության մեջ և նրա փոխազդեցությունը այդ գործընթացում էական դեր է խաղում՝ ի տարբերություն օբյեկտիվ հետազոտողի: Այս դեպքում զրույցով ստացած տեղեկությունը մանրամասն վերլուծում է՝ նշելով առաջացած զուգորդումները, կատարելով վաղ մեկնաբանություններ, գտնելով ընդհանրություններ և հակադրություններ:

Վերլուծության հաջորդ փուլում հետազոտողի նպատակը այցելուի տեսակետը հասկանալն է ուսումնասիրվող թեմայի վերաբերյալ: Այս փուլը ենթադրում է գլխավոր թեմաների (superordinate themes) դուրսբերում: Երրորդ փուլում վերլուծողը կատարում է ռեդուկցիա՝ բացահայտելով էական կապերը և դուրս բերելով ենթաթեմաները (clustering themes), որին հաջորդում է յուրաքանչյուր նշված թեմայի բացատրությունը և մեկնաբանությունը հետազոտողի կողմից: Հետազոտողը կատարում է նյութի նկարագրողական, լեզվաբանական և հայեցակարգային ասպեկտների վերլուծություն [4]:

Հիմնվելով վերոնշյալի վրա՝ կարող ենք փաստել, որ ֆենոմենոլոգիական և էքզիստենցիալ մոտեցումներն ապահովում են մեթոդաբանական հիմքեր և արդյունավետ եղանակներ հարազատի կորուստի և վշտի վերապրման ուսումնասիրման համար:

Գրականություն

1. **Шавердян Г. М.**, Основы психотерапии, Питер, 2007, 208 стр.
2. **Broadbent J. R.**, 'The bereaved therapist speaks'. An interpretative phenomenological analysis of humanistic therapists' experiences of a significant personal bereavement and its impact upon their therapeutic practice: An exploratory study, *Counselling and Psychotherapy Research*, p. 263-271, 2013, DOI: 10.1080/14733145.2013.768285
3. **Seymour J., Clark D.**, Phenomenological approaches to palliative care research, *Palliative Medicine*, V. 12, Issue 2, p. 127-131, 1998
4. **Simonsen G., Cooper M.**, Helpful aspects of bereavement counselling: An interpretative phenomenological analysis, *Counselling and Psychotherapy Research*, V. 15, Issue 2, p.119-127, 2015, DOI: 10.1002/capr.12000

5. **Stroebe M., Stroebe W., Schut H.**, Bereavement research: methodological issues and ethical concerns, *Palliative Medicine*, V. 17, p. 235-/240, 2003
6. **Rogers C.**, Toward a Science of the Person, *Journal of Humanistic Psychology*, V. 3., Issue 2, 1963, p. 72-92
7. **Rolls L., Relf M.**, Bracketing interviews: addressing methodological challenges in qualitative interviewing in bereavement and palliative care, *Mortality: Promoting the interdisciplinary study of death and dying*, V. 11, Issue 3, p. 286-305, 2006, DOI:10.1080/13576270600774893

Мари Аветисян
Факультет философии и психологии ЕГУ
Лаборант кафедры социальной психологии
Нелли Ароян
Факультет философии и психологии ЕГУ
к.п.н., доцент кафедры социальной психологии

ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПАТОЛОГИЧЕСКОГО ГОРЯ В ПРОЦЕССЕ ЕГО ИССЛЕДОВАНИЯ

***Ключевые слова:** формы психологического знания, феноменологический анализ, утрата, патологическое горе.*

В статье рассматриваются три формы психологического знания и подтверждается первичность феноменологического анализа в исследовании патологического горя как метод качественного исследования.

Mari Avetisyan
Faculty of Philosophy and Psychology, YSU
Research Assistant of the Department of Social Psychology
Nelli Haroyan
Faculty of Philosophy and Psychology, YSU
PhD, Associate Professor of the Department of Social Psychology

PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS OF PATHOLOGICAL GRIEF IN THE PROCESS OF ITS INVESTIGATION

***Key words:** forms of psychological knowledge, phenomenological analysis, loss, pathological grief.*

The article discusses three forms of psychological knowledge and justifies the priority of phenomenological analysis of studying pathological grief as qualitative research method.